

Een andere kijk op duiten van Elburg

Reactie en aanvulling op Kees Schilder

KEES PANNEKEET

Tijdens het lezen van het artikel van Kees Schilder maakte mijn hart even een sprongetje toen in de getuigenis van muntgezel Hans van Nuerenberch werd gesproken over een munt met het Romeinse getal II. Reeds enige tijd waren overslagen bekend van Elburgse halve duiten over een ander munttype heen. Tot nu ken ik tenminste drie exemplaren, één exemplaar uit de collectie van het Koninklijk Penningkabinet (KPK), het tegenwoordige Geldmuseum, en twee exemplaren gemeld in particulier bezit. Het exemplaar gemeld van het KPK was minder goed leesbaar maar in eerste instantie leek het er op dat op beide zijden van de munt, langs de rand net buiten de tulpkrans, de tekst *MONETA ECCLE(sia) ELBORG(en)* was te lezen. Op een tweede bekende exemplaar, welke beter leesbaar is, bleek dit op een zijde inderdaad te kloppen. Op de andere zijde bleek echter een andere tekst te staan, duidelijk leesbaar waren hier de letters *BLV* (of *BLY*) en *MV*. Hier en daar waren meer delen van letters te zien maar de volledige tekst was niet te reconstrueren.

Ruim een jaar geleden is bij toeval een muntje van Elburg bekend geworden uit een bodemvondst, dat nieuwe inzichten verschaft en tevens voldoet aan de beschrijving zoals gegeven door muntgezel Hans van Nuerenberch. Met

de vondst van dit muntje kan de tekst op de overgeslagen exemplaren nu bevestigd worden en geheel worden aangevuld.

De voorzijde van het nieuw ontdekte type heeft de bekende stadspoort met een liggende leeuw in de toegang. Daar omheen de tekst *MONETA . ECCLES . ELBORG* (= munt van de kerk van Elburg). De keerzijde heeft twee Romeinse cijfers I gescheiden door een sterretje binnen een tulpkransje. De twee Romeinse cijfers I doen denken aan de 2-hellermuntjes van Kleef uit globaal dezelfde periode.

De tekst op deze zijde is *DVO OBLV* (of *Y*) *VET MVTER*. Dankzij reacties die ik heb ontvangen van een bezoeker op mijn website www.duiten.nl en met hulp van het muntenbodenvondsten forum www.muntenbodenvondsten.nl kan deze tekst met enig voorbehoud verklaard worden als: twee obolen (of) oude muter. *DVO* verwijst naar de waarde aanduiding *II*. *OBLV* (of *Y*) naar obolen (obolus), *VET* naar het Latijnse *vetera/veteris* en *MVTER* betekend dat men dit muntje blijkbaar als muterken wilde aanduiden. Een obool was in de middeleeuwen een halve penning dus twee obolen was een penning. Het muntje moest dan doorgaan voor een halve duit. Alleen de naam muter is hier dan misleidend want de muter was in de vijftiende eeuw een muntje ter waarde van 1/6 stuiver. In de encyclopedie van munten en bankbiljetten wordt een muter als volgt beschreven: 'muter, oorspronkelijk de naam van een Kleefs zilveren muntje dat ook in de oostelijke Nederlanden circuleerde. De naam ging over op soortgelijke munten van de stad Utrecht ter waarde van 2 wit of 1/6 stuiver, geslagen sinds 1477 en op munten van Karel van Egmond, hertog van Gelre (1492- 1538) eveneens van

Duit Elburg, z.j., overslag over een ander munttype (2x ware grootte)

1/6 stuiver of 4 grootjes, geslagen sinds 1496'.¹ In een artikel van Theo Nissen over rekengeld bij de cijnsheffingen blijkt dat hier onder andere de obool of obolus en het moircken of muerken nog als rekenmunt voorkwamen.² De obool stond voor een halve waarde en het muerken was de Zuid-Nederlandse benaming voor 1/16 stuiver of Hollandse penning. Op dit muntje lijkt dus de waarde in twee verschillende cryptische omschrijvingen te zijn aangegeven. Twee obolen als optellingen van 2 halve penningen tot 1 penning (halve duit) en met muter als mogelijk vreemde schrijfwijze voor muerken.

De getuigenis van Hans van Nuerenberch doelde dus op dit onbekende muntje van Elburg en niet op een cijfer 16 met twee Romeinse cijfers II. Op enkele typen halve duiten staat overigens de waarde vermeld: 16 1S wat wil zeggen 16 stuks is 1 stuiver. De muntjes zijn dus geen duiten, maar halve duiten.³ Er bestaan exemplaren met een schijnbaar jaartal 1621 maar misschien is hier in plaats van een jaartal ook de waarde aangegeven maar in een andere volgorde. Muntgezel Hans van Nuerenberch wist verder te vertellen dat hij circa 200 mark koper had vermunt tot deze muntjes. De muntmeester, Hendrik Wijntgens, had ze echter niet uitgegeven maar laten verwerken tot andere munten. Gelukkig is een muntje bewaard gebleven dat niet is overslagen met een ander stempel. Hiervoor zijn redenen te verzinnen maar het blijft gissen. Mogelijk is dit exemplaar er tussendoor geglipt tijdens het hermunten tot reguliere halve duiten of heeft een gezet een exemplaar achter gehouden. Waarom muntmeester Wijntgens alsnog besloot dit muntje te vervangen door een ander type blijft deels duister. De uitvoering van het muntje zou niet belangrijk hoeven te zijn zolang men er in Elburg maar mee bekend was. Mogelijk verwachtte men problemen met de vreemde benamingen die er op stonden, zoals de namen obool

Onbekend munttype van Elburg (2 x ware grootte)

en mvter. Een andere mogelijkheid is dat men op aandringen van muntmeester Wijntgens is overgestapt op een ander type. Hij had misschien andere plannen met de muntjes zoals ze stiekem ook elders in de omloop te brengen maar dan niet als halve duit maar als hele duit. Het type met Romeinse cijfers II was daar ongeschikt voor omdat het niet leek op wat toen aan duiten in omloop was.

Informatie streekarchivariaat

Op de website van het Streekarchivariaat noordwest-Veluwe (www.streekarchivariaat.nl) zijn over de muntslag te Elburg nog wat korte bijdragen te vinden. Zo staat bij het deel 'de vrijwillige rechtspraak': 'de magistraat dezer stad heeft in erfpacht uitgedaan aan Henrick Wintgens des Paters doergaents mit den Reventer (refter), mitsgaders het huis en keuken daar den rector in gewoond heeft sampt den hof tegen de paterskeuken en het hoefken zuidw. achter de put waarvoor hij jaarlijks 50 daalder zal betalen, actum 3 sept. 1619'.

Een tweede vermelding handelt over hetzelfde maar geeft iets meer informatie: 'de magistraat dezer stad hebben in erfpacht uitgedaan en verpachtet aan Henrick Wintgers die Patrie doergaents mitten Reventer, mitsgaders het huis en de keuken daar de rector in gewoond heeft met de hof tegen de paterskeuken en een hoekje zuidw. achter de put, waarvoor hij jaarlijks 50 daalder moet betalen en zal hem geen schatting opgelegd worden, actum 3 sept. 1619'.

Over het contract is al iets medege-
deeld door Van der Wiel maar ook hier
staat iets meer van vermeld: 'de kerk-
meesteren deser stadt ten overstaan van
de magistraat en met toedoen van de
gesworen gemeensluiden zijn veraccor-
deert met den muntmeester Henrick
Wijntgens om uit haeren naam te mun-
ten penningen mit alsdanige stempel
als den gesworen stempelsnijder te snij-
den zal worden geordeniseert, welke
16 sullen gaan op 1 hollandsen ende
gevalueerde stuiver wegende het stuk
24 asen wesende 212 1/8 stucken in
't Troysche marck gewichts, ter remedie
van 10 stuck lichter ofte swaarder in
elcker marck. En sullen die voorschre-
ven penningen alleen haren cours heb-
ben in deze stad en vrijheid, op sulke
conditie dat niemant in een somme gelts
meerder als den 16 en penninck zal ge-
houden zijn te ontvangen en die ontvan-
gers op comptoiren gansch geen aan die
stad in haren ontvang der 50ste pen-
ning. Edoch bij aldien deze stad hier en
boven noch mit die penningen vervult
ofte beswaart wordt, zo zullen die stem-
pelen wederom ingetogen worden.
Ende zal jaarlijks aan de kerkmeesters
betalen zodanige somme als tussen bei-
de partijen verdragen is sonder arglist,

actum 3 sept. 1619'. In het contract
wordt duidelijk aangegeven dat er van
deze muntjes 16 in een stuiver moesten
gaan (is een penning) en dat er 212¹/₈
stuks uit een mark moesten komen (is
circa 1,16 gram per stuk) met een toege-
stane afwijking van 10 stuks meer of
minder. De opbrengst uit de munt werd
gebruikt voor herstelwerkzaamheden
aan de kerk.

De beschreven munten, de informatie
uit het Streekarchivariaat noordwest-
Veluwe, de informatie van Kees Schilder
en ter afsluiting het verbodsplakkaat van
de Staten-Generaal van 24 december
1621 geven een aardig beeld van de
muntslag te Elburg in de periode 1619-
1621. Het raadsel van de overgeslagen
exemplaren kon worden opgelost en
ook nog eens worden aangevuld met
een archivalische verwijzing. ■

NOTEN

1. E.J.A. VAN BEEK (red.) *Encyclopedie van munten en bankbiljetten* (Alphen aan den Rijn, 1986-2002).
2. Theo Nissen CALCULATIS, rekengeld bij de cijnsheffing in oostelijk Noord-Brabant (13e - 18e eeuw) *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 93/94 (2006/2007) 135-202.
3. H.J. VAN DER WIEL De munten van Elburg *De Beeldenaar* 3 (1979) 249-250.

DRINGEND GEZOCHT !!

Antieke, middeleeuwse en provinciale munten.

Beter koninkrijk, Overzee en oud Buitenland (voor 1900)

Wij kunnen U momenteel zeer hoge prijzen betalen voor dergelijke munten.

Bij ons betaald U natuurlijk geen hoge veilingkosten of hoge taxatiekosten, zodat U bij ons altijd het beste af bent en de hoogste prijs voor Uw munten krijgt.

Heeft U een (deel) collectie te koop of betere losse stukken, dan schroom niet contact met ons op te nemen voor een afspraak. Vele tevredenen gingen U reeds voor.

Let wel ! Wij berekenen nooit kosten en onze taxaties zijn altijd vrijblijvend

MUNTHANDEL G. HENZEN - POSTBUS 42 - 3958 ZT AMERONGEN

0343-430564 * fax 0343-430542 * e.mail : info@henzen.org